

ALAN WOLFE

Pahantekijät ja me

Pahuuden pulma on yksi vanhimmista älyämme vaivaavista ongelmista. Monissa kirjoissa on yritetty määritellä pahuus, luetella sen kauhut, tehdä selvää sen sinnikkydestä, selittää sen vetoavuus ja kohdata sen seuraukset. Mutta heti kun esitämme kysymyksiä pahuuden luonteesta, huomaamme, miten vaikea siihen on vastata. Eräs lähtökohta tutkiskelulle on kysymyksen tarkentaminen.

Pahuutta analysoidaan aivan liian usein aivan liian abstraktilla tasolla. Jos teologit kertovat, että pahuus on sitä, mitä ihmiset tekevät, kun Jumala on heiltä kadoksissa, he kohtaavat Jumalan olemuksen määrittämisen ongelmat. Filosofit, jotka käsitteellistävät pahuuden häiriöksi universumin luonnollisessa järjestyksessä, joutuvat painiskelemaan sekä universumin luonteen että varsinkin järjestyksen merkityksen kanssa. Aivojemme viallisten kytkentöjen ongelmana pahuutta tarkastelevat aikamme neurotieteilijät eivät aina ymmärrä, mitä mielessämme on meneillään. Pahuutta käsitteleville teologisille ja metafysisille keskusteluille on aikansa ja paikkansa. Mutta ne eivät auta meitä ymmärtämään, mitä olisi tehtävä koh-

dattaessa terroristeja, jotka lentävät lentokoneilla päin pilvenpiirtäjiä, tai ihmisiä, jotka vahvistavat etnistä yhteenkuuluvuutta raiskaamalla ja tappamalla niitä, joiden maita he himoitsevat.

Jotta voimme oppia ymmärtämään näitä kohtaamiamme kauhuja, kaikista tärkeintä on lakata puhumasta pahuudesta yleisellä tasolla ja sen sijaan keskittyä erityiseen poliittiseen pahuuteen. Poliittinen pahuus on tarkoituksellista, pahansuopaa ja tarpeetonta kuolemaa, tuhoa ja viattomien ihmisten kärsimystä, jota liikkeiden ja valtioiden johtajat tuottavat pyrkiessään saavuttamaan toteuttamiskelpoiset tavoitteensa noudatteleamalla omaa strategiaansa.

Emme varmaankaan ikinä hävitä pahuutta täydellisesti maapallolta. Mutta jos ajattelemme selkeämmin ja toimimme strategisesti paremmin, voimme vähentää meihin kohdistuvaa poliittisen pahuuden uhkaa merkittävästi. Niillä, jotka hautovat ja toteuttavat poliittista pahausta, on varmasti pahansuopuutta sydämissään ja häiriöitä aivotoiminnassaan. Meidän ei kuitenkaan pitäisi kiinnostua niinkään heidän sisäisestä maailmastaan kuin heidän teoistaan. Meitä ei kiinnosta rahtuakaan, ovatko

he vaikkapa kieroutuneita esimerkkejä lapsuudessa koetun hyväksikäytön turmelemasta ihmisluonteesta, ovatko he psykootikkoja tai sosiopaatteja, eivätkö he salli pelastuksen astuvan elämäänsä, kärsivätkö he suuruudenhulluudesta, onko heidän persoonallisuushäiriönsä pakkomielteisyys, ovatko he huonon geeniperimän tuotteita tai vakavasti riippuvaisia masennuslääkkeistä. Keskustelkoot terapeuttiensa kanssa, tehköt sopimuksia Mefistofeleen kanssa, jaelkoot tekojaan selitteleviä videonauhoja tai etsiköt vapahdusta kauhuista, jotka he laskivat valloilleen. Meillä ei ole juurikaan voitettavaa heidän taistelussaan omien demoneidensa kanssa. Voimme tunnistaa heidän turmeltuuneisuutensa, mutta meidän tulisi keskittyä heidän juonikkuuteensa. Meidän ei tarvitse parantaa heitä, leimata heitä tai osoittaa heille tietä pelastukseen. Meidän pitää pysäyttää heidät, ja voidaksemme tehdä sen meidän on keskityttävä niihin poliittisiin syihin, jotka vetoavat heihin ja heidän seuraajiinsa. Tekoja on helpompi muuttaa kuin ihmisiä.

Kohdatessamme poliittista pahuutta meidän on parempi reagoida ”poliittiseen” kuin ”pahaan”. Kun meitä vastaan käytetään poliittisten päämäärien saavuttami-

seksi tarkoitettuja taktiikoita, jotka tavoitteisiin pyrkimisen myötä uhkaavat elämäntapaamme, politiikka edellyttää, että meidän on vähintäänkin yritettävä ymmärtää, miksi kyseiset poliittiset päämäärät on ylipäänsä valittu. Vastaan tulee tilanteita, joissa meidän elämäntapaamme uhkaavat taktikat ovat niin julmia, että käy houkuttelevaksi ajatella niiden käyttäjien olevan keskustelun taivoittamattomissa. Mutta juuri käytettyjen menetelmien julmuuden vuoksi voimme myös päättää tehdä kaiken mahdollisen niitä vastaan, vaikka se vaatisikin poliittista kanssakäymistä oikeutetusti halveksimiemme ihmisten kanssa. Poliittinen pahuus jättää valinnanvaraa. Jos emme käytä mahdollisuuksia hyväksemme, me olemme hölmöjä emmekä läheskään niin moraalisia kuin uskotlemme itsellemme.

Niin ratkaisevaa kuin onkin käydä tehokkaasti käsiksi poliittisen pahuuteen, toimenpiteemme ovat aivan liian usein sekavia tai peräti ristiriitaisia. Totalitarismiin liitetyt pahuudet ovat hyökneet ylitemme sellaisella voimalla, että rinnastamme aivan liian monia nykyajan tapahtumia natsien ja stalinistien aikoihin. Me joko liioittelemme inhimillistä kykyä pahuuteen, kun löydämme pahuuden

”Tavoittelemme mahdotonta pyrkiessämme hävittämään pahuuden. Tulisi yrittää pitää se kurissa.”

vaanimassa kaikissa ihmisissä, tai teemme pahuudesta vaikeammin hallittavan, kun liitämme pahoihin ihmisiin lähes yliluonnollisen kyvyn toteuttaa suunnitelmansa. Yritämme ratkoa poliittisia ongelmia luottamalla humanitaarisiiin vaistoihimme ja päinvastoin. Tavoittelemme mahdotonta pyrkiessämme hävittämään pahuuden sen sijaan, että tyytyisimme mahdolliseen; pitämään pahuuden kurissa.

Uusien keinojen löytäminen pahuutta vastaan merkitsee muutakin kuin lentokenttäturvallisuuden parantamista tai parempien tietolähteiden värväämistä. Se vaatii harjaantumista poliittisessa filosofiassa ja poliittisten näkemysten tuntemusta. Poliittisen pahan luonteen vakavan puntaroinnin puute selittää, miksi länsimaiden hallitukset niin usein ennemminkin levittävät pahuutta kuin hillitsevät sitä. Varmasti näin käy silloin, kun ne ovat päättäneet ottaa kovimman mahdollisen linjan pahantekijöihin ja käyvät itse pahoihin tekoihin luottamalla kidutukseen, luopuessaan perustuslaillisista menettelytavoista tai kääntäessään katseensa toisaalle silloin, kun muut kiduttavat pahantekijöitä. Ne ovat aivan yhtä kömpelöitä julistaessaan sotia terrorismia vastaan pitääkseen terroristit kurissa tai kieltäytyvät neuvottelemasta johtajien kanssa, jotka tosiasiaassa menestyvät sitä paremmin mitä tiukemmin heidät eristetään. Jotkut maat onnistuvat käsittelemään poliittista pahuutta paremmin kuin toiset. Yksikään ei ole löytänyt moraalisen tuotumuksen ja käytännöllisen viisauden tasapainoa. Kaksi valtiota, joita poliittinen pahuus uhkaa eniten maailmassa — Yhdysvallat ja Israel — ovat olleet erityisen kyvyttömiä tajuamaan tästä johtuvat poliittiset seuraukset eivätkä siksi ole menestyneet taistelussaan poliittista pahuutta vastaan. Poliittisen pahuuteen syyllistyvät ovat oppineet, että muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta heidän aikaansaamansa tyrmistys ja hysteria lisäävät poliittiseen pahaan ryhtymisen mahdollisuuksia.

Yleisen pahuuden sijasta poliittiseen pahuuteen keskittymisestä seuraa kaksi osittain vastakkaista lähestymistapaa — ja ne on syytä nostaa esiin saman tien. Ensiksi on kiinnitettävä huomio väärin kohdistuneeseen empatiaan. Kaikista inhimillisistä vaikuttamista alhaisin, pahuus, herättää herkästi myötätuntoon taipuvaisten

ihmisten sisuksissa voimakkaita tunteita. Kaukaisessa maassa tapahtuvasta kansamurhasta kuuleminen tai terrorismin viattomien uhrien kärsimyksen kohtaaminen saa vahvalla humanitaarisella vietillä varustetun ihmisen samastumaan uhreihin, ja mikäli hän on poliittisesti aktiivinen, hän pyrkii kampanjoimaan uhrien puolesta. Älymystön harjoittama hiustenhalonta vaikuttaa täysin epäasialliselta silloin, kun tappajat murskaavat päitä. Me olemme nähneet pahuuden voittomarssin aiemminkin, emmekä saa koskaan enää taipua sen edessä. Meidän on ajateltava ennemminkin sydämillämme kuin aivoillamme.

Humanitaarisesta alkuperästään huolimatta tällainen vaistonvarainen empatia ei valitettavasti yksin riitä poliittisen pahan todellisten syiden käsittelemiseen. Poliittista pahuutta esiintyy useissa toisistaan erotettavissa muodoissa. Sitä vastaan on taisteltava toisin kuin mihin uhreja kohtaan koettu myötätunto rohkaisee. On tehtävä vertailuja, ajateltava kriittisesti ja kyseenalaistettava oletuksia. Ennen kuin voimme toimia tehokkaasti, meidän on oltava huolellisia. Joka ainoaan poliittisen pahuuden ilmentymään on tartuttava sen omista lähtökohdista käsin. On vältettävä kaikkien niputtamista yhteen läjään, ikään kuin yhdestä oppimamme olisi automaattisesti sovellettavissa muihin tapauksiin.

Koska sekä Ruanda että Darfur sijaitsevat Afrikassa ja molemmat ovat olleet hirvittävän väkivallan näyttämöitä, olemme taipuvaisia ajattelemaan, että tapahtumat jälkimmäisessä maassa toistavat ensimmäisen tapahtumat. Ruandan tapahtumat kuitenkin osoittautuivat kansanmurhaksi, kun taas Darfurin konfliktit kehittyivät yrityksestä tukahduttaa kapina. Ero on merkittävä. Ei ole ehkä kovin hienotunteista osoittaa Hamasin ja Hizbollahin valloilleen päästämisen terrorismin israelilaisille uhreille, että jokaisella ryhmällä on omat syynsä olemassaololleen, tai peräti kysyä, olisivatko Israelin johtajien menneet ja nykyiset toimet myötävaikuttaneet Israelin kansaa uhkaavan terroriin, mutta nämä kysymykset on kysyttävä, jotta Israel voisi jonain päivänä elää rauhassa terrorismilta. Törmäämme vastaavaan välinpitämättömältä vaikuttamisen riskiin, jos päättelemme, että serbien aggression uhrien, joihin todennäköisemmin sa-

”Meidän ei tule menettää järkeämme, vaikka ihmiset menettävät henkensä.”

mastumme, käynnistämät kampanjat olivat aikeiltaan yhtä pahoja kuin serbien muita Jugoslavian liittovaltion etnisiä ryhmiä vastaan suuntaamat suunnitelmat. Tosi-asiassa yksikään entisen Jugoslavian osapuolista ei kuitenkaan ole syytön. Ne kaikki ovat syyllistyneet poliittiseen pahuuteen. Kuka välittää siitä, että kansanmurha ja alueellinen etninen puhdistus eivät ole sama asia? Mitä merkitystä on sillä, että itsemurhaiskujen tekijöiden kohdalla nousee esiin erilaisia moraalisia ja strategisia kysymyksiä kuin silloin, kun puhutaan terroristeista, jotka iskevät ja kävelevät pois vahingoittumattomina? Jos joku ampuu sinua, mitä väliä on sillä, onko ampuja ympäröivästä maailmasta piittaamaton syrjäytynyt yläasteen tai lukion oppilas vai Jumalan käskyn ohjaama harras uskova? Kysymysten esittäminen saatanallisten tekojen edessä vaikuttaa jopa maallikoiden silmissä jonkinlaiselta pyhäinhäväistyksestä.

Jos kuitenkin haluamme ymmärtää ja vastustaa poliittista paha, meidän on nimenomaan kyseltävä ja tehtävä erotteluja. Paras tapa auttaa poliittisen pahan uhreja on selvittää, miksi heistä tuli uhreja. Meidän ei tulisi menettää järkeämme, vaikka ihmiset menettävät henkensä.

Toiseksi, puhuessamme pahuudesta yleisellä tasolla teemme usein sen virheen, että käsitämme pahuuden elämää suuremmaksi. Ikään kuin massamurhaajia ajaisivat tekojensa hirveyden kokoiset syyt vain siksi, että he tekevät niin hirveitä tekoja kuin ihminen suinkin kykenee. 1900-luku oli ideologioiden vuosisata, ja siksi ei ole yllättävää, että sen jälkimainingeissa elää laajalle levinnyt taipumus selittää poliittinen pahuus sellaisilla suurilla liikkeillä kuten fasismi, kommunismi, kolonialismi, radikaali islam, sionismi tai globaali terrorismi, tarkastelijan omista poliittisista näkemyksistä riippuen. Poliittisen pahuuden käsitteleminen osana jotain suurta maailmankatsomusta näyttäisi valmistavan meitä suureen, pitkään ja kovaan taisteluun pahuutta vastaan. Uskotaan laajasti, että pohjalle vajonneet ihmiset, jotka ulottavat terrorin viattomiin ja tappavat rotuun, uskontoon tai etniseen alkuperään kohdistuvan vihan vuoksi, ovat fanatismisinaan niin sokeita, että heidän tekojensa tarkasteleminen niiden erityisissä olosuhteissa lähenee tekojen oi-

keuttamista. Tämän ajattelutavan mukaan kylmän sodan loppu ei merkinnyt mahtailevien unelmien loppua. Ainakin me todistamme jatkuvia kulttuurien yhteentörmäyksiä, joissa jonkin elämäntavan puolustamiseksi käytetty väkivalta johtaa kohtalokkaaseen törmäykseen muiden elämäntapojen kanssa.

Tämä kiusaus etsiä poliittiselle pahuudelle suuria selytyksiä olisi parasta unohtaa. Tyranni Saddam Husseinilla saattoi olla fasismisympatioita, mutta hän oli irakilainen Baath-ideologian kannattaja, ei natsi. Kommunismi oli yksi aikamme suurista epäonnistumisista, mutta entisen Jugoslavian etniset puhdistukset eivät johtuneet kommunismista. Ne johtuivat ei-kommunististen itsenäisten kansojen johtajien määrätietoista pyrkimyksestä piirtää maittensa rajat uudestaan sisällyttäen niihin enemmän heidän itsensä kaltaisia ihmisiä. Länsimaiden keinokeisesti vetämät entisten siirtomaiden rajat ovat ruokineet ympäri Afrikkaa käytyjä heimosotia, mutta heimosodilla on myös kotoperäiset juurensa. Hizbollah ja Hamas eivät käännä selkäänsä terrorismille, mutta niiden militarismilla on hyvin vähän tekemistä jonkin radikaaliksi islamiksi kutsutun ilmiön kanssa. Sen sijaan sillä on hyvin paljon tekemistä ympäröivän Lähi-idän politiikan kanssa. Samoin Israelin pyrkimys vahvistaa omaa turvallisuuttaan perustuu valtion kehittämisen suunnitelmiin, ei sionistiseen pyrkimykseen hallita koko maailmaa. Nykyinen aikamme on todistanut enemmän kuin tarpeeksi törmäyksiä, mutta yksikään niistä ei ole kulttuurien yhteentörmäys. Meidän on kohdattava poliittinen pahuus siellä, missä se merkitsee eniten, siis siellä minne se asettuu asumaan. Ideologiat eivät tapa ihmisiä – paikalliset poliittiset johtajat tappavat.

Kuulun niihin amerikkalaisiin, jotka saavuttivat poliittisen täysi-ikäisyytensä samaan aikaan, kun maani ryhtyi sotaan Vietnamissa ilman ainoatakaan hyvää syytä, mikä johti lukemattomien henkien menetykseen. Kuten niin monet minun sukupolvestani, minäkin reagoin vahvasti maamme sotilasjoukkojen väärinkäyttöön ulkomailla enkä osannut kuvitella minkäänlaisia olosuhteita, joissa Yhdysvaltojen sekaantuminen muiden maiden asukkaiden elämään olisi oikeutettua. Myöhemmin käsitin, että erehdyin pahasti. Siitä, että Yhdysvaltojen so-

tilasjoukkoja käytettiin väärin Vietnamissa, ei seurannut, ettei niitä pidä käyttää lainkaan. Lopulta minua ympäröineen naiivin vasemmistolaisuuden tyrmistytymän ääriä erosi *The Nation* -lehden toimitusneuvostosta. Näkökulmastani katsoen se julkaisi aivan liian yksinkertaisesti hyökkäyksiä Yhdysvaltojen maailmalla ottamasta roolia vastaan, ja aloin kirjoittaa kilpailevaan joulunlehtiin, *The New Republiciin*, joka tunnettiin kovemmasta ulkopoliittisesta linjastaan ja valmiudesta puolustaa Yhdysvaltojen voimankäyttöä vapauden ja demokratian puolustamiseksi. *New Left* -liikkeessä ”kylmän sodan liberalismiksi” kutsutun ajattelutavan kriitikosta tuli itsestään eräänlainen kylmän sodan jälkeinen liberaali. Olin erityisen tyytyväinen siihen, että samastumiseni kohteena ollut lehti julkaisi artikkeleita intellektuelleilta, jotka kirjoittivat meidän vastuustamme pitää huoli siitä, etteivät totalitarismiin liittyvät kauhut jää enää ikinä huomaamatta. Silloin he olivat minun mielestäni ajan moraalisesti tärkeimpiä ajattelijoita.

Olen tainnut tulla toisiin ajatuksiin – tai kolmansiin, jos tuntuu, etten osaa päättää kantaani – siitä, kuinka viisasta on taistella poliittista pahaan vastaan luottaen sotilaallisen voimankäytön erinomaisuuteen. Eristäytymispolitiikka, joka syntyi Yhdysvaltojen valtaa kohtaan yleisesti tunnetusta pelosta Vietnamin sotaa seuranneina vuosina, ei kuitenkaan ole alkanut vetää minua uudelleen puoleensa. En myöskään voi kuvitella, että minusta tulisi tunteeton realisti, joka ei usko moraalilla olevan minkäänlaista tehtävää ulkopoliitikassa. Kansanmurhien, etnisten puhdistusten ja terrorismin paljastamat kauhut veivät huomioni pois kotimaisten vaalien ja politiikan tylsyydestä moraalifilosofian ja poliittisen teologian kysymyksiin. Arvostan edelleen enemmän niiden intellektuellien ajattelua, jotka pitävät itseään varhaisen kylmän sodan liberaalin antikommunismien perillisinä kuin niiden, jotka syyttävät aina ensimmäiseksi Yhdysvaltoja, kun jokin globaali ongelma kiinnittää heidän huomionsa.

Viime vuosina minulle on kuitenkin käynyt selväksi, että todellisen moraalisuuden ja moraalisen teeskentelyn ero on usein veteen piirretty viiva. Kansani poliittisen aidan samalla puolella olevista niiden, jotka nyrjähtivät tukemaan Bushin hallinnon hyökkäystä Irakiin, olisi pitänyt pohtia ennaltaehkäisevän sodan moraalisia seuraamuksia pitempään ja kovemmin. Kun kuulen puhetta uudesta islamistisesta maailmanvalloitukseen tähtäävästä salaliitosta, joka muistuttaa suunnattomasti 1900-luvun puolivälin natsiuhkaa, saan värityksiä tästä täysin epäasiallisesta uskon ja fanatismien rinnastamisesta. Kun syvästi ihailemani poliittiset filosofit, jotka kirjoittavat epäoikeutetuista sodista, näyttävät silti pitävän enemmän tai vähemmän oikeutettuina sympatiansa kohteina olevien maiden käymiä sotia, minusta tuntuu, kuin he olisivat menettäneet analyttiset kykynsä. Joskus on varmasti tehtävä päätös hyökätä toiseen maahan sen kansalaisten vapauttamiseksi. Mutta kun jok’ikistä mertentakaista väkivaltaista tapahtumaa käytetään esimerkkinä kansan-

murhasta, jonka vuoksi Yhdysvaltojen sotilaallista läsnäoloa on lisättävä, jokin on mennyt vakavasti pieleen sekä analyysissä että johtopäätöksissä.

Tuoreet kylmän sodan liberaalit vetosivat minuun sillä, että he halusivat vastustaa omahyväisyyttä ja kuluja latteuksia. Nykyään monet heistä ovat kaavamaisia ja sovinnaisia. Kuten he, minäkin uskon yhä, että meillä lännellä on ylitsekäymätön moraalinen velvollisuus puolustaa pahuuden uhreja riippumatta siitä, missä he elävät. Tärkeä kysymys ei ole, pitäisikö, vaan se, kuinka voidaan auttaa tehokkaasti. Teeskentely ei johda mihinkään. Kokemuksesta ei ole hyötyä, jollei siitä opita.

Vaikka meidän täytyykin pitää poliittisen pahan ongelmaa huomiomme keskipisteenä, meidän on myös oltava valmiit käsittelemään sen monimutkaisuutta. Poliittisen pahan uhreille ei ole avuksi, jos innossamme syöksyä apuun estymme ymmärtämästä, mikä tarkalleen ottaen johti heidän kärsimyksensä, ja tästä syystä autamme heitä väärillä, jopa haitallisilla tavoilla. Lähes aina, kun havaitsemme poliittista pahuutta nykymaailmassa, hyvät eivät ole välttämättä hyviä ja pahojen motiivit voivat olla jotain muuta kuin mitä me väitämme (tai he väittävät) niiden olevan. Jos emme onnistu ymmärtämään molempien osapuolten motiiveja, saatamme ajautua tekemään päätöksiä, jotka lisäävät kärsimyksiä.

Yksi poliittisen pahuuden intohimottomaan käsittelyyn liittyvä riski on, että saattaa näyttää siltä, että pahuutta ei otettaisi vakavasti. Mutta nostamalla pahuuden kaiken keskipisteeksi me todellakin annamme sille lisää tilaa kasvaa. Paradoksit ja monimutkaisuudet eivät katoa vain siksi, että aikeemme ovat hyvät. Meidän tulisi olla tarpeeksi liberaaleja ja idealistisia, jotta voisimme tunnistaa poliittisen pahuuden ja tehdä kaiken voitavamme sen rajoittamiseksi. Meidän tulisi myös olla tarpeeksi konservatiivisia ja realisteja, jotta käsittäisimme, ettei niin toimiminen ole koskaan helppoa ja että tekemme saattavat kostautua.

Jotkut tavat käsitellä poliittista pahuutta ovat hyödyllisempiä kuin toiset. Jotkut tavat taistella poliittista pahuutta vastaan toimivat paremmin kuin toiset. Jos haluamme tehdä parhaamme poliittisen pahuuden seurausten rajoittamiseksi, me emme voi nojata löysiin historiallisiin analogioihin, amatöörimäisiin psykologisiin spekulatioihin, epäuskottaviin teologisiin apologioihin, jäykkiin ideologisiin luokitteluihin tai väsyneisiin moraalisiin latteuksiin. Olemme velkaa poliittisen pahuuden uhreille muutakin kuin myötätuntonamme. Alentamalla tavoitteitamme voimme nostaa heidän toiveitaan.

Suomentanut Sami Syrjämäki

(alun perin: Evildoers and Us. *The Chronicle Review of Higher Education*. Verkkojulkaisu 11.9.2011. Lyhennelmä kirjan *Political Evil: What It Is and How to Combat It* [Knopf, New York 2011] ensimmäisestä luvusta.)